

Ключевые слова: законодательство Европейского Союза, защита прав интеллектуальной собственности, человекоцентризм, принципы защиты прав.

Gumega O. Realization of the principles of protection of intellectual property rights through the prism of human-centeredness

In the article, the protection of intellectual property rights is investigated through the prism of the approaches of modern civil-law doctrine, oriented to human-centeredness. The principles of protection of intellectual property rights in Ukraine are revealed through the epistemological approach to improving the procedures for the protection of intellectual property rights in the European Union.

Key words: legislation of the European Union, protection of intellectual property rights, human centering, principles of protection of rights.

УДК 340.5

*Олена Станіславівна Гусарєва,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового й Юридичного інституту
Національного авіаційного університету,
кандидат юридичних наук*

РОЛЬ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ

Проблематика забезпечення та реалізації принципу людиноцентризму вже давно визнана однією з ключових у процесі формування людиноорієнтованої держави. Це обумовлюється як гострою необхідністю вирішення кризової ситуації в соціально-економічній та політично-правовій сферах, так і відсутністю чітко визначених та дієвих механізмів реалізації стратегії гуманітарного розвитку України. Декларативними залишаються ключові аспекти розвитку людського потенціалу. Ситуація, що склалася у державі протягом останніх років, погіршується революційними процесами та воєнними діями, що тривають на сході країни.

Проголошення Україною незалежності стало відправною точкою для розвитку поглибленого сприйняття таких фундаментальних понять, як життя і здоров'я людини, недоторканність, безпека, права та свободи. На новий рівень праворозуміння стрімко почали виходити поняття правової свідомості та культури. Державотворчий розвиток поступово почав змінюватися на вектор розвитку основних соціальних і духовних цінностей, а сучасне правове мислення почало формуватися у контексті поглибленого дослідження норм національного та міжнародного законодавства у сфері забезпечення та захисту основних прав людини.

За таких обставин особливої наукової уваги заслуговує питання реалізації гуманістичної парадигми, яка лежить в основі формування сучасного світогляду, розвитку соціально-політичного і культурного життя суспільства. Йдеться про «перехід до нової парадигми розвитку, коли не технології, не економіка, а людина в її новій якості стане метою і смыслом прогресу. Так виникає і стверджується людиноцентризм – нова стратегія поступу суспільства, в основі якої не накопичення матеріальних благ і цінностей, а орієнтація на цінності духовні, на знання, культуру, науку, без яких життя втрачає смисл і перспективу» [1].

Осмилення сутності людської істоти підживлювало дослідницький інтерес філософів, педагогів та психологів протягом всієї історії людства. Підтвердженням тому можуть бути праці таких відомих учених та мислителів, як Аристотель, Фома Аквінський, Р. Декарт, І. Фіхте, Л. Фейєрбах, М. Бердяєв та ін.

Сучасна вітчизняна наука дає змогу прослідкувати тенденцію утвердження цінності людини. Про посилення зацікавленості цією проблематикою свідчить і значна кількість наукових досліджень. Зокрема, заслуговують на увагу праці В. Андрущенко, Г. Дмитренко, С. Дудар, М. Козюбри, В. Кременя, Г. Лаврик, Р. Мельника, Н. Оніщенко, П. Рабіновича, Ю. Римаренка, В. Селіванова, І. Софінської, В. Федоренко та ін.

Дотримання принципу верховенства права, визначеного преамбулою Статуту Ради Європи, а також зобов'язання, взяті на себе Україною у сфері забезпечення кожній людині прав та свобод, визначених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, обумовлюють необхідність реалізації нашої державою важливих завдань щодо забезпечення прав та свобод людини. У цьому контексті одне з основних місць належить провідному державному органу – Міністерству юстиції України (далі – Мін'юст). На жаль, у сучасній науці майже відсутні комплексні дослідження ролі та значення провідного юстиційного органу в царині формування і реалізації ідеології людиноцентризму, а також подальших перспектив юстиційної політики у сфері розвитку основних прав та свобод людини. Це спонукає

до проведення відповідного наукового аналізу, висвітлення ролі Мін'юсту у формуванні та реалізації основних принципів людиноцентризму в процесі здійснення державної правової політики, що і є метою запропонованої статті.

Як слушно зауважив В. Кремень, філософія людиноцентризму – не просто чергове філософське і антропологічне вчення, а перетворення філософування із гуманістичних міркувань як таких на новий тип метафілософії і світогляду, безпосередньо дотичних до вищих смислів буття, які діють через життя і живе мислення. Звертаючись до проблем духовності, моральності і єдності внутрішнього світу людини, людиноцентризм як принцип цілісного розуміння особистості відповідає пошукам сучасної соціально-філософської думки. Він передбачає осмислення феномена людини у Всесвіті: філософське тлумачення свободи і водночас суспільної та індивідуальної відповідальності людини за схвалення рішень та наслідки своїх вчинків перед сучасними й майбутніми поколіннями, філософське осмислення аксіологічних принципів буття людини, специфічної ментальності та багато інших аспектів філософського осмислення сучасного буття природи і сутності природи людського буття [2].

Ведучи мову про верховенство людини у контексті розвитку сучасних цивілізацій, особливу увагу привертає позиція відомого американського науковця та філософа Д. Дженсена – прихильника неантропоцентризму чи екоцентризму. Автор обґрунтовано наголошує, що люди повинні насамперед активно підтримувати процвітання цілих природних спільнот та їх багатьох різних видів, а не лише дбати про власний розвиток. Також Д. Дженсен поширює статус особистості на всі організми та екосистеми, включаючи тварин і рослин. Такий підхід обумовлений тим, що автор дещо відсуває центральну моральну спрямованість від цивілізованих людей і таких основних цивілізаційних цінностей, як технологічний прогрес або економічне зростання. На його думку, сучасний світ є корисливим і занадто акцентує увагу на об'єктах або ресурсах, які підлягають експлуатації чи використанню. Подібний світогляд сприяє формуванню та утвердженню дисфункціональної та антисоціальної поведінки особистості, а отже, й деформації культури загалом. Отже, посилаючись на позитивний досвід способу життя багатьох корінних народів, автор доходить висновку, що гармонійний розвиток особистості можливий лише у взаємодії та з урахуванням інтересів оточуючого світу у справжньому екологічному сенсі. Тільки за таких умов цей розвиток може бути тривалим і стійким [3].

Серед сучасних наукових поглядів на людиноцентризм превалюють такі, відповідно до яких це явище характеризується як гуманістично орієнтований підхід до формування нової людини – активної, енергійної, розум і душа якої перебувають у злагоді [4, с. 10] або як практичний і світоглядний орієнтир, який повинен стати основним виміром державної політики у новітній історії України [5, с. 156].

У працях багатьох сучасних дослідників (наприклад, О. Ануфрієвої, Г. Дмитренко, С. Мудрої) можна знайти обґрунтування того, що стрижнем людиноцентризму є самореалізація особистості впродовж життя у всіх сферах життєдіяльності. При цьому особлива роль у цьому процесі відводиться системі освіти, мета якої полягає у сприянні цій самореалізації [6].

Привертає увагу й думка В. Кременя, який акцентує увагу на тому, що поняття людиноцентризму сповнене глибокого філософського змісту і використовується для позначення різноманітних і водночас концептуально спрямованих відтінків філософської думки, об'єктом яких є людина. Автор зазначає, що людиноцентризм розкривається через певні фрагменти постійно змінюваної картини буття людини, які і розкривають її нові аспекти, але не вичерпують нескінченного змісту. Серед цих фрагментів науковець особливо відзначає такі: тілесність, обдарованість, духовність, освіченість, моральність, егоїзм, розумність і цілеспрямованість. Також він наголошує, що «філософія людиноцентризму не просто чергове філософське і антропологічне вчення, а перетворення філософування із гуманістичних міркувань як таких на новий тип метафілософії і світогляду, безпосередньо дотичних до вищих смислів буття, які діють через життя і живе мислення» [2, с. 9].

Ставлення до людини як до найвищої соціальної цінності, повага до її гідності, визнання права на життя, вільний розвиток, реалізацію своїх здібностей та особистих прагнень, все це становить основу універсального, загальновизнаного принципу гуманізму. Важко переоцінити його роль і значення у процесі формування державної правової політики, особливо юстиційної. У цьому аспекті йдеться не тільки про форми організації, цілі та зміст такої політики, а й про відповідні засоби та принципи діяльності. Україна, що позиціонує себе як сучасна європейська демократична держава, повинна постійно дбати про відповідність власної державно-політичної діяльності основним стандартам свободи і рівності громадян, підконтрольності влади населенню, захисту гідності та основних прав людини. На жаль, події останніх років змушують ставити під сумнів проголошену політичну спрямованість на реалізацію інтересів громадян, підвищення їх добробуту і поліпшення загального рівня життя населення.

Безперечним є факт, що від якості державної політики багато в чому залежить рівень якості життя суспільства. Мін'юст як провідник державної правової політики, як визнана «інституція справедливості» має значний вплив на сучасні трансформаційні процеси вітчизняної державно-правової політики.

З метою удосконалення та оптимізації подальшої діяльності, а також беручи до уваги сучасні соціально-правові проблеми, Мін'юстом було визначено чотири стратегічні пріоритети, які визначатимуть напрями його діяльності протягом 2017–2020 рр. Першим із них означено забезпечення верховенства права. Таким чином, Мін'юст офіційно взяв на себе відповідальність за забезпечення верховенства права і дотримання прав людини в Україні. Маючи соціальну направленість, конкретизував і основні цілі, досягнення яких сприятиме утвердженню та реалізації основних прав та інтересів людини в Україні. Серед них, зокрема: рівний доступ до правосуддя всіх вразливих верств населення; прозоре виконання судових рішень з повагою до прав людини та основних свобод; досягнення належного балансу між попередженням злочинів, реабілітацією правопорушників, повагою до прав людини та верховенством права та ін. [7].

Все це дає змогу стверджувати, що Мін'юст не тільки взяло на себе зобов'язання у частині взаємодії з суспільством, а й переформатовує свою діяльність таким чином, що кінцевою та одночасно основною метою його функціонування є забезпечення прав, свобод та інтересів людини.

Аналізуючи функціональний спектр навантаження Мін'юсту, видається примітним той факт, що ця інституція має фактично найбільш широку сферу впливу на суспільне життя. Зокрема, йдеться про такі сфери діяльності, як конституційний лад (суспільні об'єднання, політичні партії), юстиція (судочинство, адвокатура, нотаріат), праця (соціальне партнерство), родина (гендерні відносини, молодь) засоби масової інформації (друковані видання, інформаційні агентства), управління у сфері економіки (реєстрація суб'єктів ринку), інформація та інформатизація (інформаційні системи, технології й засоби їх забезпечення), міжнародні відносини (організація зовнішніх відносин, представництво, дипломатичне й консульське право). Також безпосередній вплив здійснюється Мін'юстом на сфери надання державних послуг, ведення державних реєстрів і контрольно-наглядової діяльності з питань охорони здоров'я, фінансових послуг, реєстрації нормативно-правових актів, діяльності місцевого самоврядування, експертної діяльності, окремі об'єкти державного управління та багато іншого. Все це наголошує на його статусі як провідної «соціальної» інституції, провідника державної правової політики, органу «справедливості», діяльність якого спрямована на захист і забезпечення основних прав та свобод людини.

Таким чином, на підставі зазначеного уявляється можливим дійти таких висновків. По-перше, розвиток демократичної держави не тільки обумовлює необхідність реалізації принципів соціальної та правової держави, а й вимагає підвищення ефективності функції захисту прав та свобод людини. При цьому йдеться не тільки про формалізацію самих прав та свобод, а й про наявність та ефективність гарантій і механізмів їх реалізації, враховуючи реальне втілення можливостей кожної людини захищати власні права та свободи, самовиражатися та розвиватися.

По-друге, сучасні наукові погляди на поняття людиноцентризму дещо різняться у своєму змістовному наповненні. Це пояснюється як обсягом наукових інтересів авторів (державне управління, філософія, педагогіка тощо), так і концентрацією уваги на окремих його елементах, зокрема, таких як самовираження особи, її світоглядний орієнтир, особистісні цінності тощо. Водночас, одностайною є думка, що в основі цього явища лежать визнані принципи гуманізму, людяності як демократичної та етичної життєвої позиції.

По-третє, Мін'юст як провідний орган державної влади у сфері юстиції та як соціально спрямований орган влади має значний вплив на формування демократичного, справедливого та гуманного суспільства. Враховуючи спектр його завдань і повноважень, а також беручи до уваги концепцію розвитку юстиційної політики, конкретизовану визначеними цілями та завданнями, уявляється можливим охарактеризувати Мін'юст як провідну державну інституцію у формуванні та реалізації основних принципів людиноцентризму в процесі здійснення державної правової політики. А це, зі свого боку, свідчить на користь посилення його ролі в процесі подальшого державно-правового розвитку, демократизації та гуманізації українського суспільства.

Використані джерела

1. *Кремень В. Г.* Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – Київ : Грамота, 2005. – 447 с.
2. *Кремень В. Г.* Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – Київ : Педагогічна думка, 2009. – 520 с.
3. *Lierre Keith, ed.* (2012). *The Derrick Jensen Reader: Writings on Environmental Revolution*. Seven Stories Press.
4. *Вишневецький О.* Людиноцентризм як педагогічна проблема на тлі сучасних цивілізаційних процесів / О. Вишневецький // *Освіта : всеукраїнський громадсько-політичний тижневик*. – 2008. – № 32/33. – С. 10–11.
5. *Гончаренко С.* Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
6. *Дмитренко Г. А.* Людиноцентрична система державного управління в Україні: утопія чи шанс : колективна монографія / Г. А. Дмитренко, О. Л. Ануфрієва, С. В. Мудра [та ін.] / за заг. ред. Г. А. Дмитренко. – Київ : ДКС- Центр, 2014. – 240 с.
7. *Стратегія: цілі та пріоритети* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/strategy>

Гусарєва О. С. Роль Міністерства юстиції України у формуванні та реалізації основних принципів людиноцентризму

У статті охарактеризовано основні сучасні наукові погляди на поняття людиноцентризму. Відзначено, що Міністерство юстиції України як провідний орган виконавчої влади та «інституція справедливості» має значний вплив на сучасні трансформаційні процеси вітчизняної державно-правової політики. На підставі наукового дослідження завдань та повноважень Мін'юсту, а також основних положень концепції розвитку юстиційної політики робиться висновок про його роль у формуванні та реалізації основних принципів людиноцентризму в процесі здійснення державної правової політики.

Ключові слова: верховенство права, гуманізм, людиноцентризм, Міністерство юстиції України, державна політика.

Гусарєва Е. С. Роль Министерства юстиции Украины в формировании и реализации основных принципов человекоцентризма

В статье охарактеризованы основные современные научные взгляды на понятие человекоцентризма. Отмечено, что Министерство юстиции Украины как ведущий орган исполнительной власти и «организация справедливости» имеет значительное влияние на современные трансформационные процессы отечественной государственно-правовой политики. На основании научного исследования задач и полномочий Минюста, а также основных положений концепции развития юстициальной политики делается вывод о его роли в формировании и реализации основных принципов человекоцентризма в процессе осуществления государственной правовой политики.

Ключевые слова: верховенство права, гуманизм, человекоцентризм, Министерство юстиции Украины, государственная политика.

Husarjeva O. The role of the Ministry of Justice of Ukraine in the formation and implementation of the basic principles of man-centrism

The article characterized the main modern scientific views on the concept of man-centrism. It is noted that the Ministry of Justice as a leading executive body and «institution of justice» has a significant influence on the modern transformational processes of the domestic state-legal policy. Based on a scientific study of the tasks and powers of the Ministry of Justice, as well as the main provisions of the concept of development of the legal policy, a conclusion is made about its role in the formation and implementation of the basic principles of man-centrism in the process of implementing state legal policy.

Key words: rule of law, humanism, man-centrism, Ministry of Justice of Ukraine, state policy.

УДК 347.9

*Олексій Юрійович Гусєв,
аспірант юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

**ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ:
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Чинне цивільне процесуальне законодавство України не виокремлює електронні докази як самостійний вид доказів. Однак всеохоплююче поширення інформаційно-телекомунікаційних технологій у суспільстві вимагає негайного приведення законодавства у відповідність до новітніх досягнень науки і техніки з метою забезпечення учасників цивільного процесу ефективними інструментами захисту своїх порушених, оспорюваних чи невизнаних прав, свобод та інтересів. Однією з перших проблем, із якою зіштовхуються законотворці та суб'єкти правозастосування, є проблема понятійно-категоріального апарату.

Проблемам термінології та визначення поняття електронних доказів присвячували свої праці А. Балашов, Н. Блажівська, О. Боннер, К. Брановіцький, Р. Бурганов, С. Ворожбит, М. Горєлов, А. Каламайко, Д. Ланде, М. Митрофанова, Р. Тертишников, С. Фурса, Ж. Хацук, Н. Чигіна та ін.

Метою статті є дослідження термінології, що використовується у проектах та чинних нормативно-правових актах, стосовно поняття електронних доказів, визначення переваг і недоліків окремих із них, а також оцінка потенційних наслідків їх використання для правозастосовної практики.

Що стосується поняття електронних доказів у цивільному процесуальному праві України, то чинний Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) не оперує поняттям «електронний доказ» та й містить вкрай незначну частину нормативного матеріалу, присвяченого цьому питанню. Лише деякі норми, вміщені у Кодексі, опосередковано торкаються окремих аспектів функціонування електронних доказів у цивільному процесі. На основі аналізу статей 64–65 ЦПК України можна зробити деякі висновки щодо розуміння законодавцем поняття електронних доказів: 1) звукова інформація про факти та обставини цивільної справи у цифровій формі разом із електронним носієм, який зберігає її, вважається речовим доказом; 2) візуальна інформація, виражена не за допомогою знаків чи символів, у цифровій формі в сукупності з електронним носієм, який її зберігає, також вважається речовим доказом (наприклад, малюнок, графік, фото, відеозапис); 3) візуальна інформація, виражена за